

Міфософічність поетичного слова Волта Вітмена та Богдана-Ігоря

Антонича

Останнім часом у наукових студіях України спостерігається неабияке зацікавлення міфотворчістю, а міфософські мотиви творчості дедалі глибше вивчаються літературознавцями сучасності, по-різному тлумачаться, відкриваючи досі незнаний художній світ відомих митців. Наше дослідження провадиться саме в руслі компаративного аналізу міфософічності світобачення двох поетів – Богдана-Ігоря Антонича та Волта Вітмена, що «увірвалися» у національну й світову літератури бурхливою, непередбачуваною, але жаданою хвилею оновлення, могутнього таланту та своєрідного світовідчуття, з'явившись на літературному горизонті «в сприятливій атмосфері для самореалізації потужного ліричного обдарування» [6, 8].

Вивченню поетичної спадщини В. Вітмена присвячено багато літературознавчих розвідок, зокрема, Н. Абієва опановувала поетику збірки «Листя трави», на функціонально-стилістичному та перекладацькому аспектах творчості американського поета акцентувала В. Демецька. Поезії американського митця присвячені наукові розвідки Т. Михед, М. Стріхи, А. Старцева. Загальні питання поетики В. Вітмена простежували Т. Венедиктова, М. Мендельсон, К. Чуковський.

За останні роки антоничезнавство також зазнало глибокого та досконалого перетрактування. Міфопоетичними та філософськими аспектами творчості українського письменника займалися Ю. Андрухович, О. Буряк, Н. Варич, М. Ільницький, Ю. Ковалів, М. Новикова, О. Пономаренко, Б. Рубчак. Проте жодна з літературознавчих публікацій не стосується міфософічності поетичного слова Б.-І. Антонича та В. Вітмена, тому актуальним сьогодні вбачається проведення паралелей між творчістю українського та

американського мистців, які суголосили в унісон сучасності, водночас звертаючись до праоснов існування людства.

Глибина міфопоетичного слова Б.-І. Антонича та В. Вітмена безперечна. У поетичних творах мистців яскраво відчувається синтетичний характер міфософії. Її «безпосередня присутність криється у зв'язках з майбутнім, які в їхньому поетичному світі втрачають всі ознаки і вільно переходять одне в одне. Така відкритість часових полюсів і можливість комбінування на усіх рівнях світобудови» [7, 11] підтверджує унікальність сприйняття, відтворення та тлумачення міфу поетів, твори яких рясніють філософічністю мотивів і тем. О. Пономаренко зазначає: «...шукання Бога, вирішення стосунків зі світом, ...нефольклорні мотиви, які, пройшовши через горнило їхніх естетичних принципів, подавали в чуттєво-реальних образах-символах дивовижні «пейзажі» зміфологізованого буття. Тенденція розвитку лірики такого типу передбачала «злиття» природи і душі як єдиного потоку буття: зовнішній світ тут стає внутрішнім, а внутрішній – зовнішнім»... [7, 10]:

Все моє життя – одне змагання
за гармонію людини й Бога [2, 239].

Б.-І. Антонич та В. Вітмен були поетами, що не вписувалися в контекст літературних і культурних контекстів та канонів своєї епохи і яким замало було просто черпати натхнення та реалізовувати свій могутній творчий потенціал у межах класичного поетичного канону, використовувати «завбогі» теми і мотиви у своїх віршах. Вони творили власний міф зовнішнього та внутрішнього світу:

Символіка завбога наша,
І орнаментика засіра.
Де ж міра мір, єдина міра? [2, 136]

Головне завдання своїх поезій мистці вбачали не в простому відображенні здвигів суспільного, політичного, культурного та соціального характеру; об'єктом їх «поетичного бачення була система координат, яку можна назвати

ретро-пам'ятю alter ego в космосі людини і Всесвіту» [6, 9]. Ці понадчасові площини їх поетичного світобачення набувають глобального масштабу й, ігноруючи, розсовуючи часо-просторові межі, Б.-І. Антонич та В. Вітмен намагаються проникнути у таємницю вічних тем та проблем. Їх поетична світобудова маркована невід'ємністю матеріального та ідеального, духовного, «тобто – очевидного і неявного, тією рівноправністю їх, яка є властивістю світобудови саме філософського поета» [8, 123]. У своїх віршах вони витворюють та оперуть власним розумінням «духовного і матеріального, часу і простору, земного і космічного, живого і мертвого, вічного і минушого» [7, 11]:

Простір і час нічого не важать – віддаль нічого не важить

Я з вами, люди прийдешнього покоління і поколінь наступних [10, 79].

В. Махно зауважує, що буття у художніх текстах Б.-І. Антонича, а разом з ним і В. Вітмена, стає ірраціональним, бо, «моделюючи різнофункціональні системи буття, ідучи від хаосу до гармонії, трансцедентальність витворених ними художніх світів була єдиним каналом, який з'єднував ліричного суб'єкта із дохристиянською міфологією та космогонічними символами» [7, 11]. Жага пізнання (М. Ласло-Куцук) та філософська концепція світобудови (М. Ільницький) доводять, що Б.-І. Антонич та В. Вітмен – творці складної структури моделей світу. Наявність характерного типу мислення, яке шукає справді «світу глибшого» і не обминає звичайні (земні) відчуття у співвідношенні з іншою системою оцінювань, відображає особливість Антоничевої та Вітменової моделей світу.

Спосіб мислення митців базувався на трансцендентному зв'язку між світом реальним та нереальним, метафізичним, поети намагалися досягнути й проникнути, відтворити у своїх творах гармонію буття. Поетична символіка мистців вибудовується на основі екстатичного захвату, захоплення, в центрі яких – емоційні переживання, імпульси, що черпаються у повсякденному (реальному) житті й вдало переносяться в іншу (ірреальну), часто містичну площину. Поети можуть дозволити собі перейти межі всіх людських

можливостей і стати частиною вічного, безмежного, неосяжного, незбагненого Космосу-буття; творче безумство, осяяння, осягнення світу найчастіше відбувається за участі сфери несвідомого, підсвідомого, позасвідомого:

Блукаю древніми горами Іудеї, вродливий і лагідний бог поряд мене,
Лечу у просторі, крізь небеса і зорі,
Лечу між семи супутників, крізь коло широке, діаметром
у вісімдесят тисяч миль,
лечу з довгохвостими метеорами, розкидаючи, як і вони, полум'яні кулі,
Тримаю місяця – тонко серпу дитину...
...Вбираю реальне і нереальне,

І ніяка сторожа мене не зупинить, ніякий закон не засудить [10, 36-37].

Підґрунтям місофобічності поезики Б.-І. Антонича та В. Вітмена став пантеїстичний, з натурфілософським забарвленням, характер їх лірики. Вони – поети буттєвого розмислу у міфопоетичній світобудові з безпосередньо-спонтанним, часто необ'єктивованим, суб'єктивним і тим особливо привабливим світопізнанням.

Міфологізм мистців має багаторівневу будову, яка охоплювала не лише національну міфологію (українську та американську, зокрема, індіанську), а й зверталася до міфів праісторії, архетипів, прапервнів світобудови. Водночас, узагальнюючи досвід минулих поколінь, їхній власний міф зринав із соціумів, просторово-часових координат, що оточували мистців як суб'єктів фізичного існування.

«Метафізичне поривання із звичного кола людських понять у надсмисловий світ уяви» [3, 258] для Б.-І. Антонича означало закріплене ідеєю циклічності «філософічне» вростання в сутність явищ, супроводжуване відновленням пракоренів людства, шуканням та відновленням головних першоджерел буття та віднаходженням смислу життя. Такою настановою український мистець повинен завдячувати саме В. Вітмену, який, за словами самого Б.-І. Антонича, навчив його «молитись стеблам трави». Під час

проникнення та заглиблення у таємниці рослинної та тваринної космології, тобто «основ онеїричного світу» [8, 124], Б.-І. Антонич керувався законами Вітменового світосприйняття, де ущільнюються часові площини і координати, розмиваються межі між минулим та майбутнім, «перетікаючи у вічно основне сучасне через ненастанні метаморфози» [5, 58]. Міфологізм Б.-І. Антонича та В. Вітмена ґрунтується на немілітарному світоуявленні, постійному пригадуванні та поверненні до колишніх сфер існування, що складають основу архетипної (колективної) пам'яті людства. Мистці намагалися актуалізувати у своїх творах ці поняття насамперед крізь призму космічного буття, потрактовуючи їх як «коло обігу циклічних явищ, кожне з яких не зникає безвісти, а неминуче модифікується в іншому» [5, 59].

Я жив тут. В неоліті... може, ще давніше...

Мої малюнки буйволів замазав місяць [2, 142].

Б.-І. Антонич та В. Вітмен прагнули у своїй ліриці творити іншу, власну, паралельну реальному життю дійсність, що наближало їх до поетичної своєрідності деміургів, в центрі творчості яких – цілковите «усвідомлення ... буттєвого взаємоузалежнення поезії та життя, як це впливає з найвершинніших і в той же час найзагадковіших Антоничевих текстів – поезії «Дім за зорею» [1, 6]:

Живу коротку мить. Чи довше житиму, не знаю,
тож вчусь в рослин сп'яніння, зросту і буяння соків.
Мабуть, мій дім не тут. Мабуть, аж за зорею. Поки
я тут, інстинктом чую це: співаю – тож існую [2, 192]

Вражає своєрідність світобудови мистців, що поєднує у собі водночас площини космічного, «титанічного» масштабу й уважність до найменших проявів людського та природного життя, «сусідства» «звірят, людей і комет» («Книга лева»), «звірят, людей і рослин» («Зелена євангелія»):

Сплелися зорі, птахи, вітер і рослини
в один клубок клітин, в нерозпутане клоччя,
і лиш музика, мов потоп, усе поглине,

як вир, втягає в дно всі первні дня і ночі [2, 166-167].

Одне слово, особливість міфософічності мислення поетів полягає у віднаходженні та трансформації головних національних та міфічних чинників, які, синтезуючись на текстовому рівні, намагалися розкрити людству найбільші духовні надбання: розуміння вічного плину буття, взаємозв'язку всіх його форм і сфер, глибоке пізнання особистістю своєї пракультури, навіть своєї праформи, усвідомлення того, що весь світ відбитий у кожній, навіть самій найменшій, речі.

Міфософічність поезії Б.-І. Антонича та В. Вітмена є своєрідною спробою відновлення гармонії між людиною та світом. Заради цього відновлення поети реконструюють національні космогонічні та хтонічні міфи, де ключовими є мотиви віталізму, змістовності і довершеності буття, всесвіту, в якому кожне явище не тільки закономірне й аналогічне, але й вічне, що переходить в іншу форму існування, зберігаючи свою безсмертну сутність.

Література

1. Андрухович Ю. Б.-І. Антонич і літературно-естетичні концепції модернізму. – Автореф. дис... к-да філол. наук / Прикарпатський університет ім. В. Стефаника. – І.-Ф., 1996. – 23 с.
2. Антонич Богдан-Ігор. Велика гармонія (Модерністична поезія ХХ ст.). – 2-ге вид., допов. і переробл. – К., 2003. – 350 с.
3. Гординський С. Поет, що любив життя // Весни розспіваної князь: Слово про Антонича. – Львів, 1989. – 430 с.
4. Ільницький М. Богдан-Ігор Антонич: Нарис життя і творчості. – К., 1991. – 207 с.
5. Ковалів Ю. Богдан-Ігор Антонич // Бібліотека «Дивослова». – 2006.– №7. – С. 52– 64.
6. Махно В. Художній світ Б.-І. Антонича. – Автореф. дис... к-да філол. наук / Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – К., 1995. – 25 с.

7. Пономаренко О. Міфосвіт поезії Б.-І. Антонича й естетичні традиції Т. Шевченка (аспект художнього образу-символу). – Вінниця, 2006. – 176 с.
8. Рубчак Б. Поетичне бачення землі: три слов'янські варіанти // Весни розспіваної князь: Слово про Антонича. – Львів, 1989. – 430 с.
9. Соловей Е. Українська філософська лірика: Навчальний посібник із спецкурсу. – К., 1998. – 368 с.
10. Уїтмен Уолт. Листя трави // Пер. з англ. – К., 1969. – 150 с.

Аннотація

Стаття посвячена рассмотрению поэзии Б.-И. Антонича и У. Уитмена сквозь призму мифософичности. Сделан анализ многоуровневого мифологического мировосприятия украинского и американского поэтов, которые пытались отыскать решение вечных проблем человечества, прибегая к архетипной памяти и опыту прошлого, используя собственную интерпретацию национального космогонического мифа, мифов праистории и архетипов.

Ключевые слова: мифософичность, архетип, архетипная память, мировосприятие, модификация, космогонический, пространство, существование.

Summary

The article is devoted to the consideration of B.-I. Antonych's and W. Whitman's poetry in the mythological-philosophical light. The analysis of multilevel mythological perception of the Ukrainian and American poets' world, who tried to find the answers of eternal problems of humanity, is done, coming to archetype memory and experience of the past, using their own interpretation of national cosmogony myth, myths of parent history and archetypes.

Key words: mythophilosophy, archetype, archetype memory, perception, modification, cosmogony, space, existence.